

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a společenských věd

Národ a nacionalismus ve 21. století

Bakalářská práce

Autor:	Michal Šumbera
Studijní program:	B6101 Filozofie
Studijní obor:	Filozofie a společenské vědy
Forma studia:	prezenční
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Martin Paleček Ph. D.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor:	Michal Šumbera
Studium:	F16BP0185
Studijní program:	B6101 Filozofie
Studijní obor:	Filozofie a společenské vědy
Název bakalářské práce:	Národ a nacionalismus ve 21. století
Název bakalářské práce AJ:	Nation and nationalism in 21st century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je zhodnotit, jakým způsobem se změnilo vnímání nacionalismu a myšlenky národa ve vztahu k politice a historii jednotlivých středoevropských států. Půjde o to sledovat vývoj nacionální myšlenky ve vztahu k budování moderního státu, jeho ohlašované krize a reflexi vývoje po pádu železné opony, kdy se v bývalých socialistických státech objevil resentment nacionalismu. V neposlední řadě se práce bude zabývat i otázkou, do jaké míry se nacionalismus podílí na formování politické debaty týkající se kulturní identity menšin v současné střední Evropě, jako části Evropské unie.

GELLNER, Ernest André. Nacionalismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3. GELLNER, Ernest André. Národy a nacionalismus. 2. vyd. Praha: J. Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-901381-1-X. HROCH, Miroslav. Pohledy na národ a nacionalismus: Čítanka textů. Praha: Slon, 2004. ISBN 80-86429-20-2 PATOČKA, Jan, CHVATÍK, Ivan a Pavel KOUBA, ed. Co jsou Češi?: malý přehled fakt a pokus o vysvětlení. Přeložil Vladimír JOCHMANN. Praha: Panorama, 1992. ISBN 8070382783. ANDERSON, Benedict R. O'G. Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu. Přeložil Petr FANTYS, přeložil Miloslav ULÍČNÝ. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8. BAYART, Jean-François. The illusion of cultural identity. Chicago: University of Chicago Press, 2005. ISBN 0226039625.

Garantující pracoviště:	Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Martin Paleček, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Michal Rigel
Datum zadání závěrečné práce:	13.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. Mgr. Martina Palečka Ph. D. Použitou literaturu i internetové zdroje jsem náležitě citoval a rovněž uvedl do seznamů na konci práce.

V Hradci Králové dne ...

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, panu doc. Mgr. Martinovi Palečkovi Ph. D. za čas, který mi věnoval, a také za celkovou pomoc při psaní. Dále bych rád poděkoval své rodině a přítelkyni za neustálé dodávání motivace a podpory při psaní.

Bibliografická citace

ŠUMBERA, Michal. *Národ a nacionalismus ve 21. století*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 56 str. Bakalářská práce.

Anotace

Cílem bakalářské práce je zhodnotit, jakým způsobem se změnilo vnímání nacionalismu a myšlenky národa ve vztahu k politice a historii jednotlivých střeoevropských států. Půjde o to sledovat vývoj nacionální myšlenky ve vztahu k budování moderního státu, jeho ohlašované krize a reflexi vývoje po pádu železné opony, kdy se v bývalých socialistických státech objevil resentment nacionalismu. V neposlední řadě se práce bude zabývat i otázkou, do jaké míry se nacionalismus podílí na formování politické debaty, týkající se kulturní identity menšin v současné střední Evropě, jako části Evropské unie.

Klíčová slova: nacionalismus, národ, rasismus, post-pravda, kyber-nacionalismus

Bibliographic citation

ŠUMBERA, Michal. *Nation and nationalism in 21st century*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019, 56 pp. Bachelor Thesis.

Annotation

The aim of this Bachelor thesis is to evaluate how the perception of nationalism and the idea of the nation has changed in relation to the politics and history of individual Central European states. The aim is to follow the development of the national idea in relation to the building of the modern state, its announced crisis and the reflection of the development after the fall of the Iron Curtain, when the resentment of nationalism appeared in the former socialist states. Last but not least, the work will also address the extent to which nationalism is involved in shaping the political debate on the cultural identity of minorities in contemporary Central Europe as part of the European Union.

Key words: nationalism, nation, racism, post-truth, cyber-nationalism

Obsah

1	Úvod	9
2	Definice pojmů stát, národ, etnicita, kultura, vlastenectví, rasismus, xenofobie a šovinismus	12
2.1	Stát (definice, historie)	12
2.1.1	Lovecko-sběračská (agrární) etapa	13
2.1.2	Zemědělská (agrární) etapa.....	13
2.1.3	Vědecko-průmyslová (industriální) etapa.....	14
2.1.4	Post industriální etapa	14
2.2	Národ	15
2.3	Etnicita	17
2.4	Kultura	18
2.5	Vlastenectví	19
2.6	Rasismus	20
2.7	Xenofobie	21
2.8	Šovinismus	22
3	Nacionalismus (Arnošt Gellner, definice pojmu nacionalismus, historie, vývoj debaty, typologie, stádia)	23
3.1	Arnošt Gellner (život)	23
3.2	Definice pojmu nacionalismus	24
3.3	Typologie nacionalismů	27
3.3.1	Činitel moci.....	27
3.3.2	Přístup k výchově.....	28
3.3.3	Totožnost nebo různost kultury	28
3.4	Nacionalismus a stádia jeho přeměn	29
3.4.1	1. stádium: Vídeňské uspořádání	29
3.4.2	2. stádium: Věk iredentismu	30
3.4.3	3. stádium: Doba versailleská a wilsonovská	30

3.4.4	4. stádium: Etnické čistky	31
3.4.5	5. stádium: Oslabení národního cítění	31
3.5	Sňatek státu a kultury	32
3.5.1	První pásmo	32
3.5.2	Druhé pásmo	32
3.5.3	Třetí pásmo	33
3.5.4	Čtvrté pásmo	34
4	Nacionalismus v pojetí Benedicta Andersona (život, vývoj a historické proměny nacionalismu, ...)	35
4.1	Benedict Anderson (život)	35
4.2	Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu	35
4.2.1	Kreolští průkopníci	36
4.2.2	Národní struktura	37
4.2.3	Kulturní kořeny	38
5	Situace 21. století (národ, nacionalismus, éra post-pravdy, ...)	42
5.1	Národy ve 21. století	42
5.2	Nacionalismus ve 21. století	43
5.2.1	Nacionalistické skupiny v České republice	44
5.2.2	Pohled na nacionalismus z Velké Británie	45
5.3	Svět 21. století pod nátlakem post-pravdy	47
5.4	Kyber-nacionalismus	48
6	Závěr	50
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
8	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	53

1 Úvod

Svět 21. století je již kompletně globalizován a téměř všem lidem je umožněno volně cestovat, nakupovat a využívat produkty či služby ze všech koutů světa. Počítače a mobilní zařízení prostřednictvím internetu umožňují lidem komunikaci mezi sebou bez ohledu na vzdálenosti čítající tisíce kilometrů. Tento nezastavitelný proces vývoje a pokroku by mohl vznést otázku, která by zpochybňovala budoucí smysl existence národních států a jejich hranic. Pokrok však zaznamenávají i nešvary typu nenávistných ideologií, které mají díky moderním technologiím daleko větší dosah než kdykoliv dříve.

Jedním z hlavních důvodů, díky kterému jsem se rozhodl pro psaní bakalářské práce o fenoménu nacionalismu, byla touha dozvědět se více o jeho podstatě a tu prostřednictvím svého pojednání co nejsrozumitelněji vysvětlit. V minulosti jsem se, ať už na akademické půdě či kdekoliv jinde, setkal při nejrůznějších konverzacích či debatách, buď jako pozorovatel či samotný aktér, s nesrozumitelností a neúplným porozuměním této problematiky.

I přes svůj název – *Národ a nacionalismus ve 21. století* je cílem mojí práce shrnout tyto pojmy a další s nimi úzce spjaté, v průběhu 19. a 20. století až po současnost a vytvořit tak ucelený pohled, který by mohl, pevně doufám, sloužit jako doplnění nedostatku teorie, se kterým jsem se potýkal já sám se svými spolužáky.

Vývoj debaty o nacionalismu, definovaném jako politický princip či ideologie, která tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodná, se objevuje přibližně od 19. století. Lidstvo vystřídalo v průběhu své historie mnoho etap předtím, než se dostalo ke společnostem, které daly vznik samotným státům.

Dle mého názoru hrál nacionalismus, ať už se na něj nahlíží jakkoli, velkou roli v historii lidstva, ve které formoval celé národy a rozpoutával mnoho válek. Věřím, že jde v otázce nacionalismu o mnohem víc než jen o obecně definovaný pojem.

Již Aristotelés nazýval člověka tvorem společenským a nacionalismus je ve své základní podstatě nástroj, který společnost dokáže vést stejným směrem a být společným zájmem pro spoustu lidí. Člověk má už ze své

podstaty touhu někam patřit, sdílet své zájmy a být s někým spojován, či naopak, právě na základě odlišnosti kultur či rasy nechce být spojován s někým jiným. V dnešním globalizovaném světě dochází k téměř každodennímu střetu různých kultur, ať už v malém či větším množství a na základě toho dochází nejen k jejich spojování, ale i k jejich separaci. I po zkušenostech z historie má fenomén nacionalismu, a to napříč všemi věkovými kategoriemi, stále velké zastoupení, což je dle mého názoru zapříčiněno především sdělovacími médii a občas mívá tendenci tíhnout k rasismu či xenofobii a je tak na pomyslných vahách mezi vlastenectvím a šovinismem.

V první kapitole se budu zabývat významem, vysvětlením a historickým vývojem pojmů stát, národ, etnicita, kultura a vlastenectví a s nimi úzce spojenými sociálně-patologickými ideologiemi jako jsou rasismus, xenofobie a šovinismus.

Druhá a třetí kapitola krátce představí dva z předních klasiků nacionalismu – Arnošta Gellnera a Benedicta Andersona. Při pokusu definovat samotný nacionalismus budu vycházet především z děl výše uvedených autorů – *Národy a nacionalismus* (Gellner, 1993), *Nacionalismus* (Gellner, 1993) a *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu* (Anderson, 1983) Dále se budu zabývat historickým průběhem nacionalismu v Evropě pohledem obou autorů, jeho typologií společně se stádií proměn od roku 1815 a za použití geografické mapy a rozdělení Evropy na pomyslná pásma dle Gellnera popíši průběh nacionalismu jednotlivými oblastmi a budu sledovat difference mezi nimi.

Ve čtvrté a zároveň poslední kapitole se podívám na aktuální situaci pojmů národ a nacionalismus a budu se snažit zachytit změny, které formovaly jejich dnešní stav na území Evropy, což doplním o krátký přehled nacionalistických stran a hnutí v České republice a Velké Británii. U Spojeného království se pokusím kontext nacionalismu spojit s aktuálním fenoménem Brexitu a dále doplním kapitolu o osobní zkušenosti a autentický pohled na situaci z oblasti Anglie, kde jsem měl při psaní této práce možnost pobývat, což umožnilo vidět a zažít problematiku nacionalismu na vlastní kůži.

Společně s tím se pokusím definovat pojem post-pravda, k čemuž mi pomůže konkrétní, médií široce probírané, téma. Dále se budu zabývat velmi závažným a v dnešním světě aktuálním a rychle se rozšiřujícím pojmem kyber nacionalismus. Oba pojmy se budu snažit zasadit do aktuálního politického kontextu a rovněž se zaměřím na prokázání faktu, že na živení nacionalistické myšlenky a utváření celkového veřejného mínění mají hlavní podíl především sdělovací média a internet.

2 Definice pojmů stát, národ, etnicita, kultura, vlastenectví, rasismus, xenofobie a šovinismus

Pro vysvětlení a lepší porozumění pojmu nacionalismus se nejdříve krátkými definicemi budu věnovat pojmům stát, národ, etnicita, kultura a vlastenectví. Společně s nimi poté uvedu sociálně-patologické jevy a ideologie, které jsou často s nacionalismem spojovány či s ním dokonce zaměňovány. Konkrétně se bude jednat o rasismus, xenofobii, šovinismus.

2.1 Stát (definice, historie)

Pod pojmem stát si představuji právní uspořádání, jež bylo vytvořeno skupinou lidí sdílejících určité území, které by mělo zastřešovat a poskytovat jim podmínky pro náležité společné soužití pomocí regulací – zákonů a dalších aparátů.

Toto bych ještě doplnil o obecnou definici: „*Stát je vymezen státní mocí, státním lidem (státním občanstvím) a státním územím. Svrchovaný stát není podřízen žádné jiné (státní) moci, a to jak vnější, tak vnitřní.*“¹ Dle Konvence o právech a povinnostech států podepsané roku 1933 v Montevideu musí splňovat suverénní stát tato 4 kritéria:

1. *stálé obyvatelstvo*
2. *definované teritorium*
3. *vláda*
4. *kapacita vstoupit do diplomatických vztahů s jinými státy*²

Vznik pojmu stát se datuje do začátku 16. století a připisuje se italskému filozofovi Niccoló Machiavellimu. Fenomén státu je však daleko starší a je spjat s lidskou historií již po několik tisíciletí. Mocenské útvary pod jiným označením – např. polis, podobné dnešnímu pojetí státu, vznikaly již v antickém Řecku či v Mezopotámii.

¹ *Stát*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 1.11.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1t>

² *Montevidejská konvence*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 1.11.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Montevidejsk%C3%A1_konvence

Historie zaznamenala mnoho teorií, které byly hlavními důvody pro vznik státu:

- *teorie teologická (náboženská)*
- *teorie patriarchální*
- *teorie smluvní*
- *teorie násilí*
- *teorie organická*
- *teorie právní*
- *teorie psychologická*³

Max Weber se ve své definici státu zaměřuje na řešení konfliktů uvnitř lidského společenství, a to především za pomoci správně použité sankce – síly. Právo použít násilí jakožto sankci za porušení zákonů dává jenom a pouze již zmíněné instituci – státu. Nástroje, které zde dohlížejí na dodržování pořádku a udržují obyvatelé v mezích mantinelů – zákonů, jsou například soudci či policejní složky.⁴

Arnošt Gellner k lepšímu pochopení souvislosti nacionalismu a státu, a především otázky, jakým způsobem a proč nacionalismus vznikl, doplňuje definici pojmu stát o historické rozdělení lidských dějin na tři etapy: lovecko-sběračskou (agrární), zemědělskou (agrární) a vědecko-průmyslovou (industriální).

2.1.1 Lovecko-sběračská (agrární) etapa

V první fázi se objevují méně početná společenství, kterým zajišťuje obživu lov zvířete a sběr potravy. Jsou co do počtu tak malé a kulturně a formálně nevzdělané, že kvůli nebo spíše díky tomu, zde nacionalismus nevzniká.⁵

2.1.2 Zemědělská (agrární) etapa

V pořadí druhá, zemědělská etapa, přichází jednak s produkcí a poté skladováním potravin. Tato inovace má za důsledek rapidní nárůst populace a

³ *Stát*. Sociologická encyklopedie [online]. [cit. 1.11.2019]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1t_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1t_(MSgS))

⁴ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-900892-9-1, str. 14-15

⁵ Tamtéž, str. 16

přináší rozšíření dělby práce a celkové sociální organizace. Hlavní slovo má tedy hierarchické uspořádání společnosti, které vyzvedává otázku kulturní, politické či mocenské rozdílnosti, tyto pak společně zvou s dvěma dokořán do hlav obyvatel zárodky myšlenek nacionalismu.⁶

2.1.3 Vědecko-průmyslová (industriální) etapa

Řadu historických etap uzavírá poslední, vědecko-průmyslové období. Zde je kladen důraz především na růst ekonomiky a vědy. „*Princip ekonomického růstu je v průmyslovém světě jedním ze dvou hlavních principů politické legitimacy – tedy posouzení akceptovatelnosti režimu. (Druhým principem je nacionalismus).*“⁷

Industriální období obohacuje společnost také o mnoho nových pracovních příležitostí. Na pracovníky je kladen větší důraz ohledně jejich odbornosti a při obsluze těžké techniky, která následně vykonává automatizovanou práci, jsou vyžadovány nejrůznější specializace. Velkým rozdílem průmyslové etapy oproti té minulé je především snaha o pokrok, který skrze kladenou nutnost na pracovníky změnit práci otřásá statutem stability pracovních pozic.⁸

2.1.4 Post industriální etapa

K rozdělení etap bych ještě rád přidal období post industriální společnosti, které se vyznačuje největší obsazeností pracovní síly v kvartálu služeb, a ve které se nachází větší část dnešního moderního světa. Na progres a inovaci je stále kladen stejný, ne-li vyšší, důraz a ten žene obyvatele k lepším výkonům, za které jsou patřičně odměňováni. Nejnovější a nejmodernější – *hi-tech* – technologie, globalizace a celosvětové propojení internetem napomáhá a urychluje kvalitu odvedené práce.

Při pohledu na věc z druhé strany však dochází k neustálému konkurenčnímu boji mezi společnostmi o post nejlepšího „hráče na trhu“ a tímto způsobem se rozšiřuje pomyslná propast v různých oblastech trhu. V návaznosti na to jsou na pracovníky kladeny čím dál tím větší nároky na

⁶ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 30-31

⁷ Tamtéž, str. 41

⁸ Tamtéž, str. 42

urychlování pracovních postupů, což může mít vliv na fyzické i psychické – například stres, zdraví zaměstnanců. To však není tématem mé práce.

Spojitosť s problematikou nacionalismu zde však dle mého názoru stále je. Ani nejmodernější, post industriální doba se nešvaru nacionalismu nezbavuje. Opak mi přijde pravdou. Zmíněné inovativní složky, zejména internet, dává nové možnosti projevu nacionalistických myšlenek i v moderní době 21. století a přidává do lexikologického slovníku nové pojmy, jako například post-pravda nebo kyber-nacionalismus, kterým se budu zabývat ve finální kapitole své práce.

2.2 Národ

Úvodem kapitoly národ si dovolím ocitovat velmi výstižnou definici: „*Vysloví-li se slovo národ, vybaví se většině z nás určitá představa, v níž obvykle nechybí myšlenka společného jazyka, kultury, historického vývoje nebo příslušnosti k určitému státu či oblasti. Pro někoho je pojem národ něco zbytečného, co nijak subjektivně nepocituje, pro jiného je naopak něčím posvátným, za co je v případě potřeby ochoten bojovat a zemřít.*“⁹

Pojem národ a jeho definice je na první pohled většině lidí srozumitelná, ale ve skutečnosti jde o abstraktní a poměrně obtížně definovatelný pojem. Stěžejní při chápání pojmu národ vidím především při zasazení do různých jazykových a geografických poloh, stejně tak jako politických a etnických rovin. Při vysvětlování tak komplexního termínu, jakým je národ či jakéhokoli jiného termínu, je nutné vidět všechny aspekty, nebo alespoň co nejvíce úhlů pohledu na danou věc.

Ernest Renan přednesl 11. března 1882 na Sorbonně přednášku zabývající se otázkou vzniku národa a s ním spojených aspektů, ve které mimo jiné zdůrazňoval odlišnost lidských společenství. „*Formy lidské společnosti jsou nesmírně rozmanité: existují velká seskupení po vzoru Číny, Egypta či starověké Babylonie, Arabů...*“¹⁰ Vzhledem k tomu, že se na první pohled jedná

⁹ BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. Universum (Ostravská univerzita). ISBN 80-86101-66-5., str. 11

¹⁰ HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-20-2., str. 24

o naprosto odlišné kultury, jež jsou od sebe vzdálené historicky, geograficky i politicky, chápání pojmu národ se bude diametrálně lišit, jelikož v návaznosti na uplynulé historické události bude každá kultura klást různě vysoké nároky na jednotlivé parametry pojmu národ.

Miroslav Hroch ve své knize *Pohledy na národ a nacionalismus* (2003) k tomuto v úvodní části říká, že při pohledu na středověký termín *natio* je nutno upozornit na fakt, že navzdory tomu, co se tímto termínem označuje dnes, dříve neoznačoval příslušnost k určité národnosti či etnické skupině. Hroch pokračuje: „*Etnicita byla často vyjadřována termínem lingua (jazyk) a vedle toho se zejména v humanistické latině uplatňoval termín gens (původně kmen) jako synonymum k natio.*“ *Anglické, francouzské ale i jiné, například české encyklopedie začaly pojem národ definovat jako celek se společným jazykem, kulturou a dějinami zhruba od 19. století.*¹¹

Stěžejním při pochopení slova národ je také sémantika. „*Především v anglofonní literatuře se přesto setkáváme s tím, že se termín "nation" používá tak, jak ho chápe angličtina, i když se píše o národních fenoménech v zemích, které termín národ chápou odlišně. Konkrétně řečeno, problém spočívá v tom, že anglický jazykový kontext spojuje tento termín se státem, se státností, zatímco na druhé straně německý či český jazyk spojuje národ s pospolitostí kultury, jazyka atd. (francouzština je v tomto ohledu kdesi "uprostřed" mezi oběma koncepty). Z toho vyplývá, že anglický (a také francouzský) autor chápe vztah mezi národem a etnickou skupinou jako vztah mezi dvěma svébytnými kategoriemi, zatímco v českém, německém či chorvatském jazykovém kontextu jde o fenomény, které stojí navzájem v genetickém vztahu; národ je tedy následníkem etnické skupiny, etnicita musí být obsažena v národní existenci, v národní identitě.*“¹²

V návaznosti na proměnu obecné definice a chápání pojmu národ si nelze nevšimnout souvislostí s Arnoštem Gellnerem v jeho knize *Národy a nacionalismus* (1993), kde zmiňuje svou domněnku o tom, že pro moderní

¹¹ HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-20-2., str. 11–12

¹² HROCH, Miroslav, *Nevítaná identita – nacionalismus jako odkaz komunismu?* Hroch, Miroslav. In: *Mezinárodní vztahy* Praha: Ústav mezinárodních vztahů 32, č. 4, (1997,) s. 51

představivost je myšlenka na člověka bez národnosti poměrně velký problém. Přesto, že národy a celé státy jsou pouhou všeobecně respektovanou nahodilostí a člověk nemá žádnou biologickou nutnost patřit k nějakému národu, dle Gellnera tuto myšlenku moderní společnosti adaptovalo a přijalo za svou.

Při hovoření o národu se tedy pohybujeme v rovině jazyku, kultury, společných dějinách a dalších veličinách, které budou rozebrány v následujících podkapitolách.

2.3 Etnicita

„Termíny „etnické skupiny“ a „eticita“ začínají v anglofonní sociální antropologii zdomácnovat od šedesátých let 20. století...a všechna pojetí se shodují, že etnicita má cosi do činění s klasifikací lidí a skupinovými vztahy.“¹³

Definice, podobně jako u pojmu *národ*, bude obtížnější a stěžejní spatřuji především z hlediska vědního oboru, který se bude etnicitou zabývat. Termín etnicita je studován několika různými obory – politologie, historie, kulturní studie, sociologie či sociální antropologie. Obecněji se nachází někde mezi pojmy kultura a rasa a dotýká se „problémů menšin“ či „rasových vztahů“.¹⁴

Don Handelman (1997) vytvořil v rámci lepšího uchopení etnicity typologii etnických organizací:

- 1. Etnická kategorie – členové skupiny jsou zastřešeni „kodexem“ chování a mají poznatky o svém původu, neexistují však jako etnická skupina*
- 2. Etnická síť – společné etnické členství umožňuje lidem mezi sebou a s cizinci pravidelně vytvářet interpersonální vztahy*
- 3. Etnická asociace – výše uvedené faktory jsou obohaceny o sdílené zájmy etnické kategorie na kolektivní a korporované úrovni*

¹³ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-053-7., str. 22

¹⁴ Tamtéž, str. 17

4. *Etnická komunita – čtvrtý a poslední druh má navíc své teritorium s více či méně stálými fyzickými hranicemi*¹⁵

2.4 Kultura

Diferenciace v lidském společenství by měla být v tuto chvíli více než patrná. Rozdíly, týkající se maličností i důležitých věcí, které přímo ovlivňují životy napříč všemi kulturami. Co se však doopravdy skrývá pod tak, zvláště v několika posledních dekadách, často zmiňovaným fenoménem?

Historie slova kultura sahá až do dob antiky a jeho původní latinský překlad (*colo, colere*) znamená „pěstovat“, čímž bylo myšleno obdělávat zemědělskou půdu. Antropologický slovník shrnuje historickou proměnu významu slova kultura: „*Novou dimenzi pojmu kultura odkryl římský filozof Marcus Tullius Cicero (106-43 př. n. l.), když v Tusculanae disputationes ad Marcum Brutum (45 př. n. l.)¹⁶ nazval filozofii kulturou ducha („cultura animi autem philosophia est“). Tím položil základ pojetí kultury jako charakteristiky lidské vzdělanosti.*“¹⁷ O několik století později, konkrétně ve století sedmnáctém, se díky práci Samuela von Pufendorfa pojem kultura osamostatnil od spojitosti s přírodou a dostal význam, který je dnes všeobecně platný.

Pod označením kultura se dnes rozumí mnoho věcí. Mezi nejčastěji zmiňované bych zařadil jazyk, umění, knižní díla, víru, hudbu, zvyky (obyčeje) či kulturní památky. Tento výčet má společný především svůj původ – jde o fyzické či duševní formování hodnot lidmi, které mají za cíl mnohoúčelové využití – edukace, pobavení či poznání dalších lidí, ať už stejné či odlišené kultury, především ale uchovávají památku v průběhu historie národů.

Při pokusu o definici pojmu kultura se tedy neobejdu bez použití pojmu národ, což je pochopitelné, bez existence národa by kultura neměla, ve smyslu, jaký jsem výše popsal, co ani koho kultivovat. Existence kultury však nekultivuje pouze národy či společenství a jejich obyvatele, úrodnou půdu dává

¹⁵ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-053-7., str. 79-80

¹⁶ česky: Hovory tuskulské věnované M. Brutovi. Praha: J. Otto, (1921)

¹⁷ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009. ISBN 978-80-7204-560-0., str. 2068

i nejrůznějším ideologiím, například nacionalismu, kterému se budu věnovat ve druhé kapitole.

2.5 Vlastenectví

Vlastenectví či také patriotismus je pojem, jež se poprvé v historii objevil v 16. století v podobě pojmu „patriot“ a následně ho doba osvícenství, jakožto formu vyjádření oddanosti státu, přijala za své.¹⁸

Vyjádření distinkce mezi pojmy nacionalismus a vlastenectví považuji ve své práci za velmi relevantní, skutečný rozdíl je více než markantní a často se setkávám s tím, že mnoho lidí v mém okolí, například vrstevníků, mezi těmito pojmy vidí spíše synonyma nežli antonyma.

Profesor filozofie Stephen Nathanson z Bostonské Northeasternské Univerzity¹⁹ ve svém díle *Patriotism, morality and peace* (1993) v rámci třetí kapitoly stanovil čtyři základní body, které by měl vlastenec mít:

1. *Mimořádnou náklonnost k vlastnímu státu*
2. *Pocit osobní identifikace s vlastním státem*
3. *Mimořádný zájem o blahobyt vlastního státu*
4. *Ochota obětovat se ku prospěchu vlastního státu*²⁰

Určité projevy vlastenectví bývají v dnešní době krásně vidět při národních sportovních utkáních. Lidé vyjadřují verbálně či neverbálně podporu „svému“ týmu při sledování sportovních událostí.

Dalším ukázkovým projevem, který se vztahuje přímo k České republice, je 30. leté výročí události *Sametové revoluce*. Osobitý název události, která propaguje stejnojmenné heslo – *Díky, že můžem letos* (v roce 2019) vyzývá občany k symbolickému připomenutí a oslavám svobody na Národní třídě dne 17.11.2019.

Velmi zjednodušeně by se dalo říci, že vlastenectví je jakýmsi eticky korektním a v rámci společnosti přijatelným předstupněm nacionalismu, jež se

¹⁸ *Patriotismus*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 4.11.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Patriotismus>

¹⁹ Northeastern University (NEU)

20 NATHANSON, Stephen. *Patriotism, morality, and peace*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, c1993. Studies in social & political philosophy. ISBN 0-8476-7799-0., str. 34–35

nachází až **za** pomyslnou hranicí korektní ideologie. Důležité však je, aby láska, hrdost a náklonnost k vlastnímu národu nepřerostla k falešnému a elitářskému pocitu nadřazenosti vůči ostatním národům.

2.6 Rasismus

Na světě žije zhruba 7,7 miliard lidí. Přirozeně jsme každý jiný, ale pomocí sdílených podobností jako například rasou, barvou pleti či fyziologickými znaky se řadíme do skupin – běloši, černoši, Asiaté... Nikdo z nás tuto předem geneticky danou skutečnost neovlivní a s příchodem na svět ji přijímáme za svou. I přes fakt, že rasa člověka nijak neurčuje hodnotu lidské bytosti a v žádném případě by neměla stavět jednoho nad druhé, existují ideologie, které upřednostňují svou rasu nad ostatními.

Autoři knihy *Interkulturní psychologie: Vybrané kapitoly* (2016) ve své publikaci zmiňují definici *George M. Fredericksona*²¹: „*Rasismus předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských ras a rozhodující vliv odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Všechny rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou pak tvůrčí, jsou nositeli civilizace a pokroku a jsou určeny k vládnutí. Nižší rasy jsou pak charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti a je třeba je vést. Rasismus byl v průběhu historie používán jako ideologický základ pro agresivní chování, expanzi, ovládnutí a vykořisťování. Rasismus je založen na tom, že „připisuje lidským skupinám dané či trvalé rozdíly a užívá těchto odlišností k ospravedlnění rozdílného zacházení těmito skupinami“*²²

Výše uvedená definice velmi akurátně pojednává o základní tezi, kterou rasismus obsahuje. Nastíněný problém elitářství a pocit nadřazenosti zastřešuje spojitost rasismu s extrémistickými formami nacionalismu. V historii, ale bohužel i dnešním světě, se s projevy rasismu potýká celý svět a například černoši, Židé, Romové či imigranti se stávají oběťmi diskriminace. Velmi paradoxní k tomu shledávám výrok Ernesta Renana: „*Francie má keltské, iberské i germánské kořeny. Německo germánské, keltské a slovanské...*

²¹ Americký profesor, který se mimo jiné zabýval problematikou rasismu

²² ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7., str. 214

Pravdou je, že čistá rasa neexistuje a že stavět politiku na etnografické analýze znamená opírat se o chiméry.“²³

2.7 Xenofobie

Xenofobií by se dal označit strach, nenávisť či averze vůči cizincům či něčemu cizímu. Pojem xenofobie pochází z řečtiny a skládá se ze dvou slov: *xenos*, které se dá přeložit jako „cizinec“ či „cizí“ a slovem *phobos* se rozumí „strach“.²⁴

*„Obecně se termín používá k označení mezilidské nesnášenlivosti a předsudků vůči lidem „odjinud“. Z psychologického hlediska je celkem evidentní, že věci, které jsou nám důvěrně známé v nás vyvolávají pocit jistoty a bezpečí.“*²⁵

Strach či v krajních mezích odpor k něčemu neznámému, který mimochodem oproti výše zmíněnému rasismu s lidstvem sdílí i zvířectvo, je předurčen snahou o pocit bezpečí. Lidé ke svému komfortu vyžadují mnoho věcí, část z nich je biologicky vsugerovaných a zbytek si každý člověk nárokuje sám na základě společnosti, ve které žije. Nebezpečí zrodu xenofobních myšlenek vzniká při častějším styku s odlišnými národnostmi a zlomový moment přichází, když člověk začne tvořit distinkci „my“ a „oni“ a staví tak svou národnost proti těm ostatním. Tato distinkce se může proměnit, díky falešnému pocitu duševního klidu, který je ospravedlňován nejrůznějšími předsudky, až v aktivní projevy nenávisť vůči jiným rasám a xenofobie tak může sloužit jako předstupeň k výše definovanému rasismu, následně definovanému šovinismu a podobným ideologiím.

²³ HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-20-2., str. 30

²⁴ *Xenophobia* | Definition of Xenophobia by Merriam-Webster. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary [online]. [cit. 5.11.2019]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/xenophobia#note-1>

²⁵ ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyhé (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7., str. 203

2.8 Šovinismus

Slovník cizích slov definuje šovinismus jako: „*vyhrocený nacionalismus založený na slepé víře v nadřazenost vlastního národa a hlásající nenávist k jiným národům, fanatické vlastenectví. Má různé formy a jde o předpojaté přesvědčení o nadřazenosti vlastního pohlaví, rasy, národa či jiné skupiny.*“²⁶

František Xaver Šalda přispívá k historii pojmu šovinismus v Ottově slovníku naučném: „*krajní, slepé a chvastavé vlastenectví. Slovo to odvozuje se od vlastního jména Mikuláše Chauvina, franc. vojáka, rozeného v Rochefortu, jenž byl 17kráté raněn ve válkách revolučních a císařských; byl to nadšený a chvastavý ctitel císařův a stal se příslovečným, takže skládány o něm chansony a jména jeho užíváno v listech politických a satirických typicky.*“²⁷

²⁶ Šovinizmus-šovinismus. Slovník-cizích-slov.abz.cz [online]. [cit. 5.11.2019]. Dostupné z: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/sovinizmus-sovinismus>

²⁷ Ottův slovník naučný. Dvanáctý díl. Praha : J. Otto, 1897. s. 101.

3 Nacionalismus (Arnošt Gellner, definice pojmu nacionalismus, historie, vývoj debaty, typologie, stádia)

3.1 Arnošt Gellner (život)

Arnošt Gellner se narodil 9. prosince roku 1925 v Paříži. Oba jeho rodiče byli německy mluvící Židé původem z Čech. Se svou rodinou žil v Praze, kde dokončil obecnou školu a poté studoval anglické gymnázium, dokud nebyl on a jeho rodina nucena po okupaci v roce 1939 z rasových důvodů utéct do Velké Británie. Zde ve městě St. Alban dokončil své středoškolské vzdělání a poté začal studovat filozofii na Oxfordské univerzitě. Svá studia však dokončil až v roce 1947, protože se mezitím vrátil do Československa a nastoupil do československé zahraniční armády.²⁸

V dalších dvou letech přednášel na Univerzitě v Edinburghu²⁹. Tu poté vystřídal za Londýnskou školu ekonomie a politických věd,³⁰ kde přednášel do roku 1984. V průběhu let se začal zabývat a studovat antropologii a po horolezecké zkušenosti v pohoří Maroka a Vysokého Atlasu napsal knihu Svátí Atlas (1969), zabývající se kmenem Berberů žijících v severní Africe a na Blízkém Východě.

Mezi lety 1984 a 1993 působil jako profesor antropologie Williama Wyse. V tomto období publikoval mnoho významných děl, z nichž byla například publikace *Pluh, meč a kniha* (1988) přeložena do češtiny (2001).

Poslední roky svého života strávil v Praze, kde také přednášel na Karlově Univerzitě pod Fakultou sociálních věd. V Praze dne 5. listopadu roku 1995 umírá ve věku 69 let.³¹

Arnošta Gellnera, společně s jeho díly *Národy a nacionalismus* (1993) a *Nacionalismus* (1997), jsem si vybral jako hlavní jádro své bakalářské práce především díky způsobu a stylu, jakým se snaží podávat a vysvětlovat problematiku nacionalismu. Ve čtvrté kapitole své práce se hodlám zabývat

²⁸ *Gellner Ernest (Arnošt)* – Sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 6.11.2019] Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Gellner_Ernest_\(Arno%C5%A1t\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Gellner_Ernest_(Arno%C5%A1t))

²⁹ University of Edinburgh

³⁰ London School of Economics and Political Science, také známá jako LSE

³¹ MACFARLANE, Alan. *ERNEST GELLNER: 1925-1995*. Royal Anthropological Institute [online]. 11/1996 [cit. 6.11.2019]. Dostupné z: <https://www.therai.org.uk/archives-and-manuscripts/obituaries/ernest-gellner>

otázkou nacionalismu v dnešním světě, protože jsem přesvědčen, že je tento fenomén stále aktuální.

Dále mě fascinuje fakt, že i o několik dekad poté, co byla knižní díla Arnošta Gellnera vydána, jsou jeho myšlenky a názory stále aktuální a dávají čtenáři velmi polopatický, logický a celistvý pohled na fenomén nacionalismu.

Rovněž mi přijde, že i přes celosvětový úspěch Arnošta Gellnera ve svém oboru, což dokazují například mnohočetné překlady jeho děl do různých světových jazyků, mu v naší zemi, se kterou je tolik spjatý, není na edukativním poli připisována patřičná záslužnost a obecné povědomí. O nacionalismu jsem se na střední škole učil, o Arnoštu Gellnerovi však, k mému nynějšímu překvapení, nepadla ani zmínka.

3.2 Definice pojmu nacionalismus

Nacionalismus samozřejmě velmi úzce souvisí s výše zmíněnými a vysvětlenými pojmy. Jeho definice bude však ještě obtížnější.

Slovník cizích slov nám tento pojem definuje jako „*politický směr či ideologii, která jednostranně zdůrazňuje význam národa jako nadřazené společenské jednotky.*“³²

Arnošt Gellner ve své knize Nacionalismus píše: „*Nacionalismus je politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto. Ať už mezi lidmi existují jakékoli principy autority, jejich legitimita závisí na tom, že členové dané skupiny patří ke stejné kultuře (neboli, jazykem nacionalismu řečeno, ke stejnému „národu“).*“³³

Dalo by se říct, že nacionalismus je jakýmsi pouhým neviditelným poutem na společensko-sociální bázi, které se snaží držet obyvatele daných národů pospolu. To však není tak úplně pravda. Nacionalisté totiž v rámci soudržnosti jednotek daného státu počítají jenom s těmi, kteří daný stát tvoří a po státu na druhou stranu vyžadují přítomnost a obsazenost v jejich

³² Nacionalizmus-nacionalismus. In: Slovník-cizích-slov.abz.cz [online]. [cit. 6.11.2019].

Dostupné z: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/nacionalizmus-nacionalismus>

³³ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 17

institucionalizovaném mocenském centru pouze členy vlastní kultury. Arnošt Gellner toto ukázkově shrnuje větou: „*Nám nebudou vládnout žádní cizinci!*“³⁴

Je tedy otázkou, kde se tato nenávist a nutnost distancovat nejen sebe, ale vlastní kulturu, národ a stát bere? Jde snad o pouhou náhodnou myšlenku, která se zrodila při nějaké příležitosti v hlavě jedince a ten svou šikovností předával svůj hněv dalším, až se z toho zrodila organizovaná ideologie?

Gellner tvrdí přesný opak. Říká, že historie nacionalismu sahá hluboko do historie a má velký význam. Důležité je však zmínit distinkci mezi lidmi a jejich názory na nacionalismus. V průběhu historie formování Evropy za poslední tři století hrál nacionalismus velkou roli v přerozdělování území. Různí politici a diktátoři využívali hesel nacionalismu k probuzení vášni a odhodlání bojovat za svůj stát v lidech, kteří do té doby ani nemuseli nutně vědět, co vlastně nacionalismus znamená, nebo dokonce zdali oni sami jsou nacionalisti. Důležité však je, že nacionalismus není všudypřítomný a nemusí být součástí každého člověka, ač může například milovat svoji zem, kulturu a národ.³⁵

*„Nacionalismus sám sebe opravdu chápe jako univerzální, věčný a inherentně – samozřejmě – platící princip. V takovém pojetí je zkratka „přirozené“, že by lidé měli chtít žít mezi svými, že by měli mít nechuť žít s lidmi jiné kultury, a především že by měli cítit odpor k tomu, aby jim takoví lidé vládli.“*³⁶

Lidé rádi něčemu věří, ať jde o jakoukoli myšlenku, vyznání či přesvědčení. Rovněž tak je pro většinu lidí naplňující, pokud něčemu nevěří pouze oni sami, nýbrž i jejich okolí, a onu myšlenku mohou probírat s dalšími lidmi, diskutovat o ni nebo podle ní žít a řídit se. S takovou myšlenkou není jednoduché přijít a přesvědčit ostatní lidi, aby věřili nebo dokonce sami prosazovali a vyžadovali po ostatních, aby určitou myšlenku také razili, může být velmi náročné.

³⁴ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 17-18

³⁵ Tamtéž, str. 25-26

³⁶ HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-20-2., str. 407

Nacionalismus jako ideologie je od samého začátku nesprávná, ale natolik silná, že lidé, kteří ji věří, přesvědčují nejen sebe, ale i ostatní, že je správná a neuvědomují si, že vůbec nějakou ideologii zastávají. Jak jsem již zmínil výše, díky textům Arnošta Gellnera, nacionalismus prosazuje myšlenku, že stát je univerzálním centrem lidské společnosti a musí být nutně řízen, kontrolován a organizován zevnitř mocenskými aparáty.

„Státy ale ve skutečnosti univerzální nejsou; společnosti „bez hlavy“ umějí uchovat řád, aniž k tomu potřebují specializované aparáty či úředníky pověřené donucovací funkcí.“³⁷

Státy, národy či nejjednodušší jednotky, samotní obyvatelé však nemusí nutně býti řízeni a kontrolováni. Mnohé společnosti, které například co do počtu jedinců uzavřené skupiny nečítají tolik, co státy, fungují naprosto bez problémů díky vnitřním pravidlům, které za ně kdysi někdo stanovil a po generace jsou všemi členy respektovány.

Dle Gellnera je pro nacionalismus typické, že „jiní či odlišní lidé“ neboli cizinci, nejsou ve státě, a to především ve státních mocenských funkcích, vítáni. Pokud tedy vezmeme nezpochybnitelnou přítomnost a výskyt skupin, kmenů či tlup napříč lidskými dějinami, které se neberou a nenazývají jako stát, nemusí nutně mít žádného vůdce, sepsané zákony či hranice zanesené v atlasech světa, ale i přes tyto všechny fakty tyto společnosti fungují, můžeme říct, že samotné slovo nacionalismus, stejně tak, jako jeho samotný koncept, neznají a ani nemohou.³⁸

„Je to nacionalismus, který plodí národy, a nikoli obráceně.“³⁹ Tento výrok s Gellnerem nesdílím a zastávám názor, že nacionalismus není něco, co muselo nutně vzniknout. Považuji ho spíše za vedlejší produkt při formování si identity ve smyslu něčeho většího, než je člověk jako jedinec sám. Nacionalismus by tedy bez formování národu existovat nemohl, pro vznik

³⁷ HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-20-2., str. 406

³⁸ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 17-18

³⁹ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-900892-9-1., str. 67

národů je však ideologie nacionalismu naprosto irelevantní až parazitující, protože jde o myšlenku, která už ze své podstaty rozděluje společnost na dvě, ne-li více, nepřátelých stran.

3.3 Typologie nacionalismů

Gellner ve své knize *Národy a nacionalismus* (1993) přibližuje typy nacionalismů a pro lepší pochopení používá kombinaci různých činitelů, pomocí kterých vytváří hypotetické výchozí stavy rozložení moci a tyto reflektují a jsou dle něj součástí procesu vzniku dnešních moderních společností.

3.3.1 Činitel moci

Jak již bylo zmíněno výše, moderní společnost má centralizovanou moc a společně s tím i jasně ustanovenou zákonodárnou (legislativa), výkonnou (exekutiva) a soudní moc (justice). Toto trojí rozložení moci funguje především jako zábrana proti zneužití moci a společně s tím se tyto instituce navzájem kontrolují.⁴⁰

*„Moderní společnosti jsou vždy a nevyhnutelně centralizovány v tom smyslu, že udržování pořádku je úkolem jedné instituce nebo skupiny institucí...Složitá dělba práce, doplnitelnost a vzájemná závislost a stálá pohyblivost: všichni tito činitelé brání občanům, aby byli současně výrobci a účastníky násilí.“*⁴¹ V první kapitole je zmíněna agrární společnost a její limit pro vznik státu, co do počtu obyvatel, tedy nutně souvisí s otázkou dělby práce.

U společností – Gellner je nazývá pastýřské, je tedy možné, aby člověk vykonával práci zemědělce, dále, když je to potřeba, se z něj například při útoku jiné tlupy stal voják. Zároveň musí být schopen vyjádřit svůj „politický“ názor při rozhodování o interních záležitostech svého kmene či dohlížet na výchovu mladších jedinců a vézt je správným směrem, aby i v budoucnu byli schopni zvládat tyto rozdílné aspekty.

V kontrastu s tím, v moderní průmyslové společnosti, která následuje po agrární, funguje dělba práce diametrálně odlišně. Průmyslová společnost

⁴⁰ *Dělba moci*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 7.11.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Blba_moci

⁴¹ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-900892-9-1., str. 99

s sebou přinesla mnoho nových pracovních pozic, které vyžadovaly preciznost a především specializaci. Nebylo tedy nadále možné, aby všechny či alespoň většinu typů prací vykonávali střídavě ti samí lidé. V této moderní společnosti má každý člověk své pracovní místo, na které je plně soustředěný a ví, jak své řemeslo dělat správně a nemá čas se učit či dokonce vykonávat pracovní náplň jiného člověka. Gellner toto glosuje: „*Specialisté nemohou obětovat svůj čas tomu, aby si prostríleli cestu z domova do úřadu...*“⁴²

3.3.2 Přístup k výchově

Přístupem k výchově či životaschopné vysoké kultuře je myšlen celkový pohyb jedince ve společnosti a jeho schopnost začlenit se a co nejlépe se uplatnit se na trhu práce. Pod touto střechou se tedy nutně dle Gellnera nachází gramotnost, která je fundamentálním základem, společně pak s dalšími neméně důležitými atributy: základní znalost počítání, alespoň částečná míra technických znalostí a dále býti, shrnul bych to do jednoho příznačného slova: „open-minded“, neboli mít přizpůsobivý stav mysli. Gellner však připouští, a v dnešním světě tomu tak opravdu je, že existují šikovní jedinci, kteří i bez výše zmíněných dovedností na trhu práce uspějí, a i přes to dokáží nashromáždit jmění.⁴³

3.3.3 Totožnost nebo různost kultury

V dnešním moderním světě, který je již pohlcen globalizací, je téměř nemožné, aby nedocházelo ke střetu či dokonce prolínání kultur. Slovo „téměř“ zde používám záměrně, jelikož na světě je stále značné množství míst, kde mnohdy až po několik desítek tisíciletí žijí domorodé kmeny, které nevědí o zbytku světa a u nich by bylo samozřejmě obtížné o globalizaci mluvit.

Gellner polopaticky rozděluje kultury na dvě možnosti. V první, velmi přímočaré, se nachází společenství monokulturní. Je zde pouze jedna kultura a nedochází ke střetu a potencionálnímu problému nacionalistů s příslušníky jiné kultury.

Problém však nastává při střetu kultur, a to především v momentě, kdy jsou ve vedoucích pozicích příslušníci jedné kultury a v ostatních, nižších

⁴² GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-900892-9-1., str 99

⁴³ Tamtéž, str. 100

sférách, zbytek. Je patrné, že zde připadá v úvahu zejména etnicita, která ruku v ruce s jakýmsi nepsaným, avšak obecně uplatňovaným kodexem, klade velmi jasný důraz na kulturní stejnorodost a soudržnost, což vede k aktivnímu označování jakýchkoli kulturních rozdílů za nežádoucí a škodlivé ku prospěchu celé společnosti.

Výše zmíněné proměnné teoreticky rozdělují distribuci moci na čtyři možné situace: moc a tím pádem přístup k důležitým dovednostem mají pouze vládci či pouze ovládaní nebo je moci nedostatek pro nikoho, či naopak pro všechny. Tyto pak dále krystalizují a dále se o nich mluví jako o raném industrialismu, pozdnímu industrialismu, tradiční agrární společnosti a stagnující agrární společnosti.⁴⁴

3.4 Nacionalismus a stádia jeho přeměn

Nacionalismus ve své historické podstatě prošel mnoha změnami a vývojem, který se na základě zkušeností a sledování středoevropské oblasti dá rozlišit podle Gellnera na pět stádií přeměny nacionalismu.

3.4.1 1. stádium: Vídeňské uspořádání

Roku 1815 se uskutečnil v hlavním městě rakouského císařství, Vídni, kongres, který měl za cíl především snahu o nastolení klidu v Evropě, zabránění dalším revolucím a společně s tím i přerozdělení územních celků do rukou Romanovců, Habsburků a osmanských sultánů.

Castlereagh, Talleyrand a Metternich si tehdy při vytváření nových hranic Evropy nedělali starosti s etnicitou obyvatel, kterých se tyto změny měly týkat. Střet jejich zájmů tkvěl především v náboženství, udržení mocenské rovnováhy, sledování politických zájmů dynastie, tradiční místní instituce, práva a výsady, celistvost a územní kontinuitu.⁴⁵

Byla snaha šířit vzdělání a vládcové svou moc začali stavět na racionálně uspořádané byrokracii, která nastolovala obecně platná pravidla a moc se tím pádem centralizovala. Na otázku nutnosti jednotného úředního

⁴⁴ GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-900892-9-1., str. 101-105

⁴⁵ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 54

jazyku, který měl zajistit přehlednost, bylo odpovědí zrušení používání etnicky nezabarvené latiny, kterou vystřídala rázná němčina.

Při rozdělování území byly důležité především otázky politického a strategického postoje a umístění. „*Sicilii lze vyměnit za Sardinii, Lombardii za Belgii, Norsko za Finsko, aniž by padlo slovo o etnicitě, jazyku či kultuře.*“⁴⁶ Takto ustanovený politický režim ve svém jádru tedy nacionalistický není, zatím.

3.4.2 2. stádium: Věk iredentismu

Neshody a vzpoury na sebe dlouho po Vídeňském kongresu nenechaly čekat. Za první nacionalistickou rebelii se dá považovat povstání Řeků, ti navíc neprojevovali své nepokoje ani na svém území, nýbrž v oblasti dnešního Rumunska.

Řekové zde měli dobré společenské postavení mezi místním obyvatelstvem a muslimskými absolutními mocipány. Nabízí se zde logická otázka: jaký tedy měli zmínění Řekové důvod ke vzpouře nacionalistického rázu?

Jejich hlavním motivem nebylo založení vlastního odděleného státu, nýbrž, s největší pravděpodobností, snaha o mocenský převrat ve smyslu nahrazení tehdejší Osmanské říše novou říší – Byzancí. Nadcházející vzpoura, společně s faktem, že na tomto území vládli muslimové a ovládanými byli křesťané, zapříčinila mimo jiné i střet kultur, a především odlišné víry.

Nacionalismus si zde pomalu ale jistě budoval v myšlenkách obyvatel své místo, a i když si to doba začátku 19. století nepřipouštěla, období za sto let, rok 1914 již nacionalismus otevřeně přijímá a zanedlouho, roku 1918, má již nacionalismus velmi klíčové politické postavení ve společnosti.⁴⁷

3.4.3 3. stádium: Doba versailleská a wilsonovská

Základní myšlenky a cíle, které byly vytvořeny a uplatňovány ve Versailles – Francii, fungovaly pouze v této stejno-etnické oblasti, v ostatních zemích se začaly rozpadat před očima. Neovlivnitelné faktory, jimiž jsou

⁴⁶ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 55-56

⁴⁷ Tamtéž, str. 57-58

například historie, geologická poloha, velká přítomnost menšin či nezkušenost států a další ovlivňovaly nežádoucím způsobem chod již takto křehkých států, které nakonec stejně s příchodem Adolfa Hitlera či Josefa V. Stalina podlehly silnějším říším a jejich často se vyskytující chamtivost tak jen dostala nový cíl pod jinou střechou, slovy rčení – kam vítr, tam plášt'.⁴⁸

3.4.4 4. stádium: Etnické čistky

Název této podkapitoly sám napovídá nepříjemnou, avšak pro nacionalismus velmi důležitou – až fundamentální myšlenku, kterou je snaha o kulturně – etnicky jednotnou společnost.

Způsobů, kterými lze takto přesně definovanou a přímočarou společnost nastavit a prosazovat, je mnoho. Historie minulého století, a to především 20., 30. a 40. léta, nám však ukázala, jak špatnými způsoby lze cílů v podobě kulturní stejnorodosti dosáhnout.

Cíl poválečných vladařů byl jasný – jednolitost. Rasismus, omezující politické nařízení či lhostejnost vůči jiným rasám se proměnily ve strach, nucené migrace a hromadné vyvražďování v oblasti Balkánu v letech 1912–1913, Arménů ve 20. letech či na území bývalé Jugoslávie nebo Sovětského svazu.⁴⁹

3.4.5 5. stádium: Oslabení národního cítění

V tomto stádiu začíná především v západní a střední Evropě vzkvétat odvětví průmyslu a díky tomu ubývá kladený důraz na etnické rozdíly ve společnosti. Více práce tedy otevírá dveře a možnosti více lidem a umožňuje tak, do jisté míry, spolupráci a komunikaci, a naopak méně vzájemného napětí.

Občasné etnicky orientované konflikty zcela nezmizí a pokud k nim dochází, pak je to z důvodu území a půdy. Lidé z celého světa si uvědomují, že výsledky 2.světové války vypovídají o tom, že se síla na „světové promenádě“ neurčuje celkovou rozlohou a velikostí ovládaného území, nýbrž rychlostí a tempem svého růstu.

⁴⁸ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 60-61

⁴⁹ Tamtéž, str. 62-63

Spolu s tím dochází k úspěšnému potlačování extremismu, ke kterému přispívá především stabilita vlády. Vláda vyvolává v obyvatelích pocit bezpečí a jistoty, a tyto hodnoty jsou pro ně natolik důležité, že i kdyby měli chuť vyvolat nějaké etnický předpojaté konflikty, potencionální ztráta výše zmíněných kvalit jim to stejně nedovolí.⁵⁰

3.5 Sňatek státu a kultury

Kapitola sňatek státu a kultury se zabývá časovou linkou vzniku nacionalismu a jeho predispozicemi, možnostmi a způsoby celkového vývoje pomocí Gellnerova rozdělení Evropy na čtyři pomyslná pásma vedoucí od severu k jihu. Tato pásma mají za úkol geograficky a chronologicky rozdělit území Evropy a pomoci při pochopení podobností či rozdílů ve vztahu k nacionalismu mezi nimi.

3.5.1 První pásmo

Území prvního pásma začíná na západě Evropy a bude nám jej vymezovat oblast Atlantského pobřeží.

Tuto oblast již nějakou dobu zastřešovala společná historie a kultura, díky kterým zde fungovala určitá symbióza. Obyvatelé států tohoto území měli značnou míru štěstí a již dávno před vznikem pojmu nacionalismus zde jeho fundamentální myšlenky platily a nikdo nijak zvlášť z jedné velké nadřazené kulturně-jazykové rodiny nevybočoval.

Je důležité zmínit, že zde nebyla absolutní etnická jednodolitost. Rozdíly se vyskytovaly, ti, kteří by na ně poukazovali pravděpodobně také, nicméně pouze do snesitelné míry, která neústila ve velké konflikty.⁵¹

3.5.2 Druhé pásmo

Oblast druhého pásma zaujímá zhruba území a přilehlou krajinu Německa a Itálie. Z hlediska kulturního byla obě tato území, díky historickému vývoji, podporována zavedenými jazyky a písmem, jež bylo důležitým stavebním kamenem nově vznikajících států. Rozložení obyvatelstva a

⁵⁰ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 64-65

⁵¹ Tamtéž, str. 67-68

geografické umístění zde rovněž hrálo do karet ve smyslu nepotřeby přerozdělování územních celků z etnických důvodů.

Problémem zde však byla otázka politické jednolitosti, chyběl zde zastřešující ochránce. Odpověď na tuto otázku, díky okolnostem, které zde byly, byl vznik nacionalismu a vznik Pruska nikoliv osvobozujícím, nýbrž sjednocovacím prvkem, který se díky poměrně jednoduše etnografické mapě obešel bez etnických čistek, zatím. Dovětek zatím zde dodávám kvůli zvěrstvům, která v následujícím století oba tyto nacionalismy činily.⁵²

3.5.3 Třetí pásmo

I přes výše uvedený dovětek, zmiňující tragické důsledky, které ve své pozdější fázi nacionalismus ve „druhém pásmu“ měl, byla v podstatě situace druhého pásma, co se krutostí a násilných projevů týče, relativně neškodná.

Čím dále na východ od prvních dvou zmíněných pásem, tím vyhocenější situace v podobě **téměř** neexistence národních identit, států ani kultur. V kontrastu s prvními dvěma pásmy zde byla pro dosažení fundamentální nacionalistické myšlenky jednoty a společné soudržnosti nutnost vytvoření chybějících, výše zmíněných prvků: státu a kultury.

Bohužel pro dosažení těchto cílů zdejší území nenabízelo zrovna přívětivé podmínky v podobě podobných společných etnografických prvků. Sociální, politická ani historická různorodost tamějšího území nikterak nepomáhala vzniku nacionalistických myšlenek. Docházelo zde ke střetu pouze etnicky, ne však národně, zastřešených skupin a snaha spojit je předpokládala brutální formy prosazování společné kultury a státu.⁵³ „*V takových oblastech je zkrátka nezbytné buď přesvědčit lidi o tom, aby se zřekli uskutečnění nacionalistického ideálu, nebo sáhnout k etnické čistce. Žádná třetí cesta neexistuje*“⁵⁴

⁵² GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 69-70

⁵³ Tamtéž, str. 71-72

⁵⁴ Tamtéž, str. 73

3.5.4 Čtvrté pásmo

Oblast čtvrtého pásma do již tak nepřívětivé situace východní Evropy ještě přidala dlouholetou historii protkanou nemilosrdnou nití bolševismu a komunismu.

Období konce první světové války bylo svědkem pádu všech tří, svého času velikých a mocných impérií. Sovětské impérium však poměrně rychle opět ožilo a nastolilo mnohem tvrdší a brutálnější režim. Ani tento odlišný přístup však nezamezil pádu, který si za své připisuje studená válka, nikoli však násilný aspekt, nýbrž ekonomický faktor.

Metaforicky řečeno, nacionalismus zde tedy nehrál hlavní roli na pomyslném plátně událostí, vyskytoval se však minimálně ve vedlejší roli, protože v pozdější fázi nevyhnutelného rozpadu se začaly ozývat hlasy nespokojených ruských nacionalistů.⁵⁵

⁵⁵ GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-023-3., str. 73-74

4 Nacionalismus v pojetí Benedicta Andersona (život, vývoj a historické proměny nacionalismu, ...)

4.1 Benedict Anderson (život)

Celým jménem – Benedict Richard O'Gorman Anderson se narodil 26. srpna 1936 v městě Kunming, v Číně. Stejně tak jako rodina dříve zmíněného Arnošta Gellnera, má Benedict Anderson spletité mezinárodní kořeny. Svě jméno zdědil po matce, Angličance Veronice Beatrice Bighamové a irské občanství po otci, Jamesovi O'Gormanovi, jehož rodina byla spojená s Irskými národními hnutími.⁵⁶

Anderson se společně se svou rodinou přestěhoval do Spojených států v roce 1941 a roku 1957 na Cambridgeské univerzitě⁵⁷ úspěšně dokončil bakalářské studium z klasického umění. O 10 let později, roku 1967, získal na Cornellově univerzitě⁵⁸ titul Ph.D. za svá studia politiky moderní Indonésie. Kvůli těmto studiím a kritice tehdejšího indonéskeho prezidenta Suharta měl Anderson zákaz vstupu do této země. Až do svého důchodu v roce 2002 přednášel na Fakultě mezinárodních studií Cornellovi univerzity, kde mezitím i poté publikoval mnoho významných děl.⁵⁹ Dílu *Imagined Communities* (1983) se dostal v roce 2008 překlad do češtiny. Dne 13. prosince roku 2015 Benedict Anderson ve věku 79 umírá.⁶⁰

4.2 Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu

Kniha, kterou se dostal Benedict Anderson do celosvětového povědomí a díky které rozvířil vody tehdejšího odborného okruhu nese název Představy společenství.

„Zabýval se v ní mechanismy konstrukce identity národa. Nacionalismus považuje za hegemonní, ústřední ideologii modernity, která není zdaleka na ústupu, právě naopak. Známe je jeho srovnání klasického

⁵⁶ Benedict Anderson (Author of Imagined Communities). Goodreads | [online]. [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: https://www.goodreads.com/author/show/5847920.Benedict_Anderson

⁵⁷ University of Cambridge

⁵⁸ Cornell University

⁵⁹ Mezi tato díla se řadí například *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia and the World* (1998), *Language and Power: Exploring Political Cultures in Indonesia* (2006) či *Under Three Flags: Anarchism and the Anti-Colonial Imagination* (2007).

⁶⁰ MUNRO, André. *Benedict Anderson: IRISH POLITICAL SCIENTIST*. In: Encyclopaedia Britannica [online]. 3.6.2013 [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Benedict-Anderson>

evropského nacionalismu a nacionalismu vzniklého v amerických koloniích, na severu i na jihu (nazývá je „kreolské státy“).⁶¹ Pod označením kreol se dnes rozumí několik různých typů etnik, Anderson však do skupiny kreolů řadí osoby, jež jsou evropského původu, ale narodili se v Severní či Jižní Americe.⁶²

Anderson šel při popisování fenoménu nacionalismu proti dějepisckému proudu tehdejší doby, za což byl kritizován postkoloniálními teoretiky, především kvůli oblastnímu zasazení vzniku nacionalismu. Tento kontext zařazoval, oproti ostatním nacionalistickým teoretikům, do Ameriky, Brazílie a dřívějších kolonií Španělska, kde se v průběhu 18. a 19. století vyvíjel.

Propojování dvou tehdejších rostoucích a důležitých veličin – kapitalismu a tištěných médií bylo podle Andersona hlavní příčinou vývoje nacionalismu. Masová produkce tištěných lidových novin totiž položila základ pro vnímání národa. To totiž obyvatelstvo pojilo a vyvolávalo v nich kolektivní sdílení zážitku ze čtení zpráv bez ohledu na geografickou vzdálenost či sociální hierarchii mezi nimi.⁶³

4.2.1 Kreolští průkopníci

V úvodu kapitoly *Kreolští průkopníci* Anderson říká: „*Nové americké státy konce 18. a počátku 19. století jsou neobyčejně zajímavé, neboť se zdá, že jejich vznik nemůžeme vysvětlit pomocí dvou faktorů, jež se odvozují z evropského nacionalismu poloviny 19. století a které zřejmě právě z tohoto důvodu ovládají většinu provincionálního evropského myšlení o vzniku nacionalismu.*“⁶⁴

Anderson tedy oproti ostatním teoretikům, zabývajícím se vznikem a průběhem nacionalismu, upozorňuje na fakt, že dříve než v Evropě, se nepokoje mnohdy eskalující až v revoluce nacionalistického rázu objevovaly v Severní i

⁶¹ Benedict Anderson. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Benedict_Anderson

⁶² ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 63

⁶³ MUNRO, André. *Benedict Anderson: IRISH POLITICAL SCIENTIST*. In: Encyclopaedia Britannica [online]. 3.6.2013 [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Benedict-Anderson>

⁶⁴ ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 63

Jižní Americe. Společně s tím se Anderson podrobněji zabýval jazykem, jež je považován za velmi klíčovou kulturní složku vzniku nacionalismu. Staví okolnosti vývoje nacionalismu v Americe do kontrastu s tím evropským. Jazyk, a dokonce i náboženství totiž v ranných stádiích nacionalistických nepokojů v amerických oblastech byly jednotné, tzn. v nespokojených periferiích se mluvilo stejným jazykem a vyznávalo stejné náboženství jako v metropolích – například Madrid, od kterých se úsilím snažily odtrhnout.⁶⁵

4.2.2 Národní struktura

O národech se dle Andersona hovoří v rovinách představ proto, že se obyvatelé, ať už velkých či malých okruhů lidí, nikdy se všemi společníky nepotkají, nepotřesou si s nimi ruce nebo je třeba ani neuslyší promluvit. Nicméně i přesto v mysli každého obyvatele existuje představa nadřazené soudržnosti všech členů, a především nepochybnost o své vlastní účasti.

Jedním z fundamentů národa jsou tedy hranice. Hranicemi se však nemyslí geografické ohraničení území národa, nýbrž konečnost ve smyslu celku. I ten nejpočetnější národ čítající například nad miliardu lidí má však svůj limit. Limitem se však nemyslí mantinely, které by předepisovaly maximální počet obyvatel každého státu. Jde spíše o fakt, že ani nejextrémnější formy nacionalismu neusilují o existenci jednoho celosvětového národa, což připisují především rozdílnosti všech lidí na světě. Jinými slovy – nacionalisté usilují o společenství, ať už je jakkoli početně veliké, zastoupené jenom „svými“ stejně vypadajícími, chovajícími a smýšlejícími lidmi, nikoli o připojení cizích kulturních článků do kultury své.⁶⁶

Dalším důležitým prvkem je suverénnost. Suverénností národa je myšleno odpoutání se od okovů panovníka, který se díky své diferenciaci oproti obyčejným lidem vymezuje božským údělem, jež mu dává absolutní moc a ospravedlňuje jeho výsostné postavení nad všemi obyvateli v samotném středu

⁶⁵ STÖCKELOVÁ, Tereza, Marcela LINKOVÁ a Dagmar LORENZ-MEYER. *Akademické poznávání, vykazování a podnikání: etnografie měnící se české vědy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-003-2., str. 116-117

⁶⁶ *Benedict Anderson The Nation as Imagined Community*. In: Nationalismproject.org [online]. [cit. 14.11.2019]. Dostupné z: <http://www.nationalismproject.org/what/anderson.htm>

celé společnosti.⁶⁷ V této definici shledávám podobnost zmíněného panovníka s dílem Thomase Hobbesa nesoucí název *Leviathan (1651)*, ve které se zabýval teorií *společenské smlouvy*.⁶⁸

K tomuto si dovoluji odcitovat konečnou část úvodní části knihy Benedicta Andersona. „*Představitel konečně vytváří národ jakožto společenství, neboť bez ohledu na skutečnou nerovnost a vykořisťování, jež mohou v každém národě převládat, je vždycky pojímán jako hluboké, horizontální „soudružství“. Konec konců právě díky tomuto bratrství bylo možné, aby tolik milionů lidí v období posledních dvou století ani ne tak zabíjelo, jako spíše ochotně umíralo za tak omezené výtvořiny představitelů.*“⁶⁹

Je potřeba si uvědomit, že nacionalismus tedy není „pouhou“ ideologií. Nacionalismus je nástrojem a hrozbou hromadného ničení. Díky své konceptuální struktuře ovlivňuje psychickou stránku lidí a vyvolává v nich pýchu a další uměle vytvořené kvality, kterými potom vyšším mocem schvalují činy, jako například již zmíněné „etnické čistky“ a jim podobné, které nejdou nazvat jinak než hrůzostrašné.

4.2.3 Kulturní kořeny

Do chronologické osy, jak je již zmíněno výše, vzniku nacionalismu pomyslně Anderson ukazuje prstem na období 18. století. Mezi mnoha faktory, které pomohly vývoji této ideologie, vyzdvihává především osvícenství, racionální myšlení a sekularizaci⁷⁰. O nacionalismu netvrdí, že by jako nutnou reakci na ústup náboženství vyplnil „kulturní díru“ mezi separovaným obyvatelstvem, dle svých slov: „*Nabízím však k úvaze tezi, že nacionalismus musíme chápat ve spojitosti s politickými ideologiemi, které vědomě*

⁶⁷ RÁKOSNÍK, Jakub. *Anderson, Benedict Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu 2*. In: ILiteratura.cz [online]. 2009 [cit. 14.11.2019]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/24131/anderson-benedict-predstavy-spolecenstvi-uvahy-o-puvodu-a-sireni-nacionalismu-2>

⁶⁸ Společenská smlouva byla teze, která tvrdila, že skrze dohodu obyvatel o přenesení svých práv na panovníka – v této knize „Leviathana“ – nemetaforicky řečeno – stát, jednak stát vytvoří a také budou jeho součástí a ten jim za odměnu bude poskytovat ochranu před vnitřními a vnějšími vlivy, které by mohli narušovat poklidný chod společnosti

⁶⁹ ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 23

⁷⁰ Proces odpoutání se od církve a náboženství

*zastáváme.*⁷¹ V následujících dvou podkapitolách *náboženské společnosti a dynastická říše* se tedy pomocí stejnojmenných kulturních systémů budu krátce zabývat prvky podobenství s nacionalismem.

4.2.3.1 Náboženské společnosti

Náboženství je s lidskou historií velmi úzce spjato a obecně by se dalo definovat jako životní přesvědčení jedince, že existuje „entita, něco či někdo“ jež má vyšší úděl a ovlivňuje tak působení všech živých bytostí společně s ostatními věcmi na tomto světě. Mezi nejstarší a v dnešním světě nejpočetněji zastoupené a vyznávané náboženství se řadí křesťanství, islám, buddhismus či hinduismus. Samozřejmě se skoro ve všech základních principech od sebe diametrálně liší. Každé náboženství vyznává různý počet Bohů, ve svých svatých spisech má vznik světa a celkový přístup každé náboženství historicky zdůvodněno svým svatým písmem rovněž jinak, principiální účel soudržnosti lidí však náboženství sdílejí.

Anderson se při distinkci mezi náboženskými a moderními národními společnostmi dotýká především přesvědčení o jedinečnosti svého posvátného písma, jež pod určitými podmínkami dovolovala vstup nových členů. „*Napůl civilizovaný člověk byl nekonečně lepší než barbar*“⁷² K „náboru“ či šíření náboženského učení a tím pádem jazyka však bylo zapotřebí gramotných vzdělavců. Existence vzdělavců a mistrů samozřejmě implikuje hierarchické řazení obyvatel do různě početných sociálních úrovní, v nichž vzdělanci a šířitelé jazyka byli na vyšších pozicích pod samotným vrcholem božství.⁷³

Postupné výpravy objevitelů⁷⁴ do zaoceánského světa a zvědavost, která je poháněla, zapříčinila střet jinak přemýšlejících kultur a tím pádem možnost poznat nový, možná lepší, způsob přemýšlení a nahlížení na příčiny a různé aspekty lidství. Lidé již nemají limitovaný pohled na historický sled událostí,

⁷¹ ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 28

⁷² Tamtéž, str. 29

⁷³ Tamtéž, str. 31

⁷⁴ Například Marco Polo (1254-1324)

kterému věřili oni, jejich rodiče i sousedé, mají možnost věřit možná racionálnějšímu výkladu světa.⁷⁵

Ústupu náboženství nepomáhal ani celkový pokles používání latiny, která si monopolně udržovala status jediného posvátného jazyka. „*Ústup latiny je jednoduše příkladem rozsáhlejšího procesu, v němž se posvátná společenství sjednocená posvátnými jazyky, postupně rozpadala, pluralizovala⁷⁶ a teritorizovala.*“⁷⁷

Tvrzení, o tom, že náboženství (církvní) v období 18. a 19. století je synonymem nacionalistických myšlenek stejného časového úseku zkrátka **není** pravdivé. Při bližším pohledu a rozboru monopolního postavení církve, která si pomocí nejrůznějších dogmat utvrzovala svou pozici, si nelze nevšimnout podobností, které sdílí s nacionalismem ve smyslu kontroly – až manipulace obyvatelstva a jejich následné separace a selekce ke svému prospěchu. Viz srovnání nabízené posvátným jazykem oproti „obyčejným“ jazykům národů – „*Byla to konec konců tato možnost konverze skrze posvátný jazyk, která by umožnila „Angličanovi“, aby se stal papežem a „Mandžuvovi“, aby se stal synem Nebes.*“⁷⁸

4.2.3.2 Dynastická říše

Název podkapitoly *Dynastická říše* již napovídá přítomnost panovníka a tím pádem nerovnoměrně rozdělenou moc na území čili ze všech periferních oblastí byla moc směřována do středu monarchie.

Takto mocensky koncipované státy rozšiřovaly svá území především prostřednictvím válek, ale také, k mému velkému překvapení, pomocí „sexuální politiky“. Tuto svébytnou strategii vedl především rod Habsburků, kterým byl pomocí mezirodových „míšení ras“ připisován status nadřazenosti. Za vhodné doplnění k právě zmíněnému faktu shledávám rčení: „*Bella gerant alii tu felix*

⁷⁵ ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 32

⁷⁶ Děnila na mnohočetné články

⁷⁷ ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 34

⁷⁸ Tamtéž, str. 31

Austria nube!“, jež by se dalo přeložit jako: „*Válčit nechej ostatní, ty, šťastné Rakousko, žej se!*“⁷⁹.

Časové období 18. století však na své ose zaznamenalo postupný úpad výsostného postavení a politické legitimacy svaté monarchie.⁸⁰

⁷⁹ GRUBER, Stephan. *The World of Habsburgs*. In: Habsburger [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://www.habsburger.net/en/stories/tu-felix-austria-nube>

⁸⁰ ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-1490-8., str. 36

5 Situace 21. století (národ, nacionalismus, éra post-pravdy, ...)

5.1 Národy ve 21. století

V dnešním světě existuje 195 suverénních států, které jsou oficiálními členy OSN, z nichž dva členové (Vatikán a Palestina) jsou státy tzv. pozorovatelskými. Zde však výčet není kompletní. Šest států/oblastí (Tchajwan, Západní Sahara, Kosovo, Jižní Osetie, Abcházie a Severní Kypr) se řadí do kolonky „kontroverzních“ států, jelikož nejsou oficiálními členy OSN, jsou však diplomaticky uznáni **alespoň** jedním z členů a zároveň jde o území, která jsou nárokována, nikoliv však absolutně řízena, jinými státy. K tzv. „sporným územím“ patří dále například Náhorní Karabach, Podněsterská moldavská republika či Somálijsko. Tyto samozvané státy, často nazývány „defacto suverénní“ nejsou uznány žádným členským státem OSN, snaží se však fungovat nezávisle na státech, které si je nárokují. Seznam území s podobnou problematikou pokračuje i nadále a například olympijské hry uznávají států 206, světový šampionát FIFA umožňuje participaci na fotbalovém turnaji celkovému počtu 211 států.⁸¹

S vlastním údivem musím konstatovat, že i na tento seznam navazují další, s mnohem vyšším počtem států, pro účely mé bakalářské práce však výše uvedené shrnutí bohatě postačí.

Při komparaci minulých dvou století se stoletím dnešním se situace, ve smyslu přerozdělování území, neustálého válčení a strategií o dobývání nového území, markantně liší. Vody získávání nového území jsou **téměř** klidné a drtivá většina států ve 21. století se dá považovat za velmi celistvé.

Celistvostí bych, za pomoci definice Miroslava Hrocha o moderním národu, rozuměl velkou sociální skupinou lidí, kteří mají ekvivalentní práva (a povinnosti) a jsou spojeni historicky vyvinutými vztahy, které v řádech století jako proměnné doprovázely národy – jazyk, kultura, politika, hospodářství,

⁸¹ *How Many Countries Are There in the World in 2019?*. Stratfor: The World's Leading Geopolitical Intelligence Platform [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://worldview.stratfor.com/article/how-many-countries-are-there-world-2019>

ekonomika, průmysl atp... Označení proměnné je uvedeno záměrně, jelikož žádné z uvedených vazeb nejsou nezaměnitelné či nutné.⁸²

Výčet esencialismů pro existenci národa je dle Hrocha následovný:

1. *Občanská pospolitost rovnoprávných jedinců*
2. *Každý, či téměř každý z těchto jedinců, si je vědom své příslušnosti k národu*
3. *Fakt, že národní pospolitost prošla shodnou historií, má „společný osud“, ať již byla jeho konkrétní politická podoba jakákoliv⁸³*

I přes výše uvedenou a definovanou celistvost národů 21. století čítá dnešní doba mnoho případů, které se dají najít ve všech možných koutech světa, kde „státy“ či přesněji oblasti neustále usilují, více či méně úspěšně, o kýžený status suverenity (samostatnosti, nezávislosti). Nad těmito oblastmi tedy stále visí neviditelný otazník a pouze čas ukáže, jak to s nimi v budoucnu dopadne.

5.2 Nacionalismus ve 21. století

Fenomén nacionalismu ale nezůstal pouhým historismem minulých století. Společně s námi překročil historický milník označovaný jako milénium a nadále pomocí svých rozmanitých projevů a forem parazituje na společnosti 21. století, kterou v různých oblastech světa stále polarizuje.

Při ohlédnutí po zkušenostech, pro mě naštěstí obrazně řečeno, první poloviny minulého století, čímž myslím vyhrocené a radikální formy a projevy nacionalismu označované jako *nacismus* a *fašismus*, které jsou spojovány především s Adolfem Hitlerem a Benitem Mussolinim, pevně věřím a doufám, že se tato situace již nebude v budoucnu nikdy opakovat.

Překvapivě se však po celém světě, v Evropě, a dokonce i v České republice, stále nacházejí politické strany, hnutí a organizace, které přijímají myšlenky nacionalismu za svou doktrínu a obhajují svoje elitářské přesvědčení například takto:

⁸² HROCH, Miroslav. *Na prahu národní existence: touha a skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. ISBN 80-204-0809-6., str. 8

⁸³ Tamtéž, str. 8

- „*Nacionalisté – jako všichni ostatní – pohlíží na vývoj a rozvoj svého státu, ale také na své životní hodnoty, úkoly a cíle prizmatem své ideologie. V krajních polohách upřednostňují zájmy svého národa před celkovým rozvojem širšího společenství států.*“⁸⁴
- „*NACIONALISMUS NENÍ ZLOČIN!*“⁸⁵

5.2.1 Nacionalistické skupiny v České republice

Dle údajů z roku 2016 čítá Česká republika několik desítek nacionalistických uskupení, která existují na úrovních organizací, hnutí či politických stran.⁸⁶ Mezi nacionalistické politické strany a hnutí se řadí například:

- *Národní odpor*
- *Konzervativní a sociální hnutí*
- *Národní demokracie*
- *Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa Miroslava Sládka*
- *Dělnická strana sociální spravedlnosti*
- *Národní demokracie*⁸⁷

Sdílenými ideologiemi těchto **krajně pravicových**⁸⁸ stran a hnutí bývají například antiglobalismus, euroskepticismus, neonacismus, neofašismus či islamofobie...V čele s těmito ideologiemi bývá prosazována politika nenávisti vůči jiným etnickým skupinám, což například na veřejných událostech, protestech či demonstracích v krajních případech ústí v otevřené projevy neonacismu a následné zásahy Policie České republiky, obžaloby či hrozby odnětí svobody.

⁸⁴ *Nacionalismus ČR* [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://nacionalismus-cr.estranky.cz/clanky/nacionalismus/> (tučné písmo autora textu)

⁸⁵ *Nacionalismus ČR* [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://nacionalismus-cr.estranky.cz/clanky/o-mistnosti/> (tučné písmo autora textu)

⁸⁶ BERAN, Vojtěch. 42 „*vlasteneckých*“ a *nacionalistických skupin v Česku* [online]. 13.11.2016 [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/in5pD/42-vlasteneckych-a-nacionalistickych-skupin-v-cesku>

⁸⁷ *Nacionalistické strany v Česku*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 17.11.2019]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Nacionalistick%C3%A9_strany_v_%C4%8Cesku

⁸⁸ Styl politiky, který vychází z myšlenek nacionalismu, rasismu, xenofobie a podobných ideologií

5.2.2 Pohled na nacionalismus z Velké Británie

Tímto příspěvkem bych rád doplnil kapitolu *Nacionalismus ve 21. století* o autentický pohled z území Velké Británie. Tato bakalářská práce vznikala při mém dlouhodobém pobytu v Anglii. Zdejší aktuální politickou situaci a každodenní jevy, které se tu dají pozorovat shledávám za velmi relevantní vůči problematice nacionalismu.

Politickou situací myslím již tři roky probíhající fenomén s názvem **Brexit**. Referendum, ve kterém bylo 23. června 2016 rozhodnuto o odchodu Velké Británie z Evropské unie velmi závažným způsobem polarizovalo anglickou společnost a změnilo pohled veřejného mínění o politice a dalších faktorech dění ve státě. Nacionalismus **nepovažují** za hlavní příčinu vzniku Brexitu, následná korelace je dle mého názoru však evidentní.

Výstižným příkladem je *Skotská národní strana*, která pomocí ideologií separatismu a skotského nacionalismu velmi tvrdě usiluje o nezávislost Skotska na Spojeném království a případném setrvání v Evropské unii. Obdobně je na tom Wales, kde *Velšská strana* rovněž bojuje za nezávislý stát v Evropské unii.

Dle průzkumu společnosti *YouGov*⁸⁹, který se uskutečnil v dubnu roku 2019, stoupá trend podpory obyvatel Skotska pro skotskou nezávislost. Šetření ukázalo, že při referendu by pro odchod ze Spojeného království bylo 49 procent dotázaných. Tento výsledek je dosavadním milníkem a velkým úspěchem pro tamější *Skotskou národní stranu*,⁹⁰ která v letošních volbách do Evropského parlamentu dosáhla svých rekordních 38 procent získaných hlasů.⁹¹

Velmi podobný růst zaznamenaly výsledky obdobného průzkumu ve státě Wales, který proběhl v září roku 2019. Při náhlém referendu o nezávislosti Walesu by pro bylo 24,24 procent dotázaných, což je obrovský nárůst oproti

⁸⁹ Britská mezinárodní firma specializující se na data a analýzu veřejného mínění

⁹⁰ *Scottish independence: Yes vote climbs to 49% | YouGov*. [online]. [cit. 20.11.2019]. Dostupné z: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2019/04/27/scottish-independence-yes-vote-climbs-49>

⁹¹ *SNP victory in European Elections: what you need to know — Scottish National Party*. [online]. [cit. 20.11.2019] Dostupné z: <https://www.snp.org/snp-victory-in-european-elections/>

výsledku průzkumu z prosince roku 2018, který vykazoval pouhých 8 procent pro nezávislost.⁹²

Nacionalistické a separatistické myšlenky ve výše uvedených oblastech samozřejmě existovaly daleko dříve, než k Brexitu došlo, reakci podobnou benzínu nalitému do ohně však referendum bezpochyby vyvolalo.

Alina Rzepnikowska se ve svém článku o rasismu a xenofobii v Spojeném království před a po referendu Brexitu zaměřuje na konkrétní případy polských obyvatel, kteří se nyní setkávají v daleko větší míře s diskriminací a společně s dalšími menšinami se stávají terčem nenávistných rasových projevů. Rozšíření Evropské unie o několik nových členů dne 1. května 2004 otevřelo dveře stovkám tisíc lidí, především z východní Evropy, kteří s vidinou lepšího životy a výdělků šli pracovat do států jako například Anglie, Irsko či Švédsko...

Polská národnost byla podle odhadů společnosti ONS⁹³ v Británii v roce 2015 nejpočetnější zahraniční národností čítající zhruba 916 tisíc obyvatel. Rzepnikowska ve své práci předkládá rozhovory s polskými migranty z let 2017 a 2018, ve kterých se respondenti shodují na zvýšeném počtu zkušeností s rasismem a projevem nenávisti.⁹⁴

Mé osobní empirie s výše zmíněnými zkušenostmi částečně korespondují. V menších městech, a především v okolí mého pracoviště, které se nacházelo ve Střední Anglii, jsem se rovněž několikrát potýkal s pokřiky typu „*polski*“. Zdejší obyvatelé mezi češtinou a polštinou pravděpodobně neviděli žádný rozdíl a při přihlédnutí k výše zmíněným statistikám početnosti polských imigrantů jsem byl generalizován. Zmíněné okřiknutí na první pohled vypadá relativně neškodně, ale v tamějších poměrech má stejně rasistický nádech jako například velmi často slýchané označení „*paki*“, které je používáno

⁹² *Support for Welsh independence soars in new poll by YouGov for Plaid Cymru - Wales Online*. [online]. [cit. 20.11.2019]. Dostupné z: <https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/support-welsh-independence-soars-new-16911177>

⁹³ Britský národní statistický úřad (Office for National Statistics)

⁹⁴ Alina Rzepnikowska (2019) *Racism and xenophobia experienced by Polish migrants in the UK before and after Brexit vote*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45:1, 61-77, DOI: 10.1080/1369183X.2018.1451308 [online]. [cit. 24.11.2019] Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1369183X.2018.1451308?scroll=top&needAccess=true>

hanlivým způsobem vůči obyvatelům Pákistánu či obecněji komukoliv z jižní Asie.

5.3 Svět 21. století pod nátlakem post-pravdy

Tento relativně nový pojem, v původním překladu „*post-truth*“ se definuje následovně: „*Vztahuje se k okolnostem, za nichž mají objektivní skutečnosti menší vliv na utváření veřejného mínění než emoce a osobní přesvědčení. V éře post-pravdivé politiky je snadné účelově vybírat data a dojít k jakémukoli závěru si přejete.*“⁹⁵

Pojem post-pravda byl v tomto kontextu poprvé použit roku 1992 srbsko-americkým dramatikem Stevem Tesichem v časopise *The Nation*. Do celosvětového povědomí se však dostal až v roce 2016 v souvislosti s již zmíněným Brexitem a prezidentskými volbami v Americe. Termín post-pravda byl celosvětově uznávaným slovníkem *Oxford Dictionary* označen za slovo roku 2016.⁹⁶

Britské referendum i vítězství Donalda Trumpa ve volbách je spojováno s kontroverzní společností *Cambridge Analytica*. „*Cambridge Analytica (CA) se loni na jaře (2018) stala světoznámým pojmem, když média v Británii i Spojených státech informovala, že firma podvodně získala údaje o desítkách milionů uživatelů Facebooku. Nashromážděná data pak údajně použila pro vývoj nástrojů na účinné cílení politické reklamy na internetu.*“⁹⁷ Těmito a mnoha dalšími politickými kampaněmi společnost *Cambridge Analytica* přispěla k formování termínu post-pravda, jak ho známe dnes.

Jednou z hlavních hybných sil při formování veřejného mínění se stala tzv. post-pravdivá politika. Na faktech již nezáleží a lidé se snadno nechají zmanipulovat lživými hesly, na základě kterých si utvářejí, mimo jiné, i nacionalistické myšlenky. „*Vztah demokracie a pravdy je značně komplikovaný*

⁹⁵ „*Post-pravdivý“ slovem roku: Na faktech nesejde, vítězí emoce* – Česká televize. [online]. [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1957973-post-pravdivy-slovem-roku-na-faktech-nesejde-vitezi-emoce>

⁹⁶ *Word of the Year 2016 is...* | Oxford Dictionaries. Oxford Dictionaries | [online]. [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>

⁹⁷ *Cambridge Analytica se podílela na kampani pro brexit. Dokazovat to mají e-maily* - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright ©. 30.7.2019 [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/cambridge-analytica-se-podilela-na-kampani-pro-brexit-dokazu/r-61b37eeeb2f311e98aa4ac1f6b220ee8/>

a mnohoznačný, protože do něj nevstupuje jen to, že existuje řada teorií pravdy i řada koncepcí demokracie, ale ony teorie jsou často ve vzájemných rozporech a konfliktech, některé z nich jsou v rozporu i konfliktu s pravdou, jiné v rozporu a konfliktu s demokracií. Klasici řecké filosofie, tedy Platón a Aristotelés, nepředpokládají, že by bylo možné sladit demokracii s pravdou...“⁹⁸

Za svou celou historii se svět 21. století potýká snad s nejhorší formou politických manipulací a lží vedoucích ke svému prospěchu. Z nedávné historie, například v kontextu *Evropské migrační krize* (2015), si nelze nevšimnout médií a politickými stranami velmi hlasité a rázné zdůrazňování dopadů, které by krize měla na občany. Ve velmi negativním postoji k uprchlíkům, který je stále vidět napříč evropským obyvatelstvem, sledávám přetrvávající vliv nacionalismu, který je přímo živen sdělovacími médii a dle mého názoru nemístný a zbytečný.

5.4 Kyber-nacionalismus

Vzhledem k nedostatku české literatury k této problematice se alespoň pomocí zahraničních internetových zdrojů pokusím přiblížit pojem kyber-nacionalismus.

Již ze samotného názvu vyplývá, že se bude jednat o rovinu kybernetiky a internetu. Internet, který měl původně sbližovat lidi z celého světa a bourat tak fyzické hranice a geologické vzdálenosti mezi nimi, umožňuje nejrůznějším kriminálním aktivitám či nenávisným ideologiím působit pod částečnou rouškou anonymity na celosvětové síti. Celosvětová propojenost představuje v šíření nacionalistických myšlenek velkou sílu a potencionální vliv je nesrovnatelně vyšší oproti klasickým sdělovacím médiím.

Kyber-nacionalistické hnutí působí v různých formách po celém internetu, mezi „obyčejnými obyvateli“ jsou nejčastější formou skupiny na sociálních sítích – například na Facebooku. Česká nacionalistická skupina *Pro-Vlast* na Facebookových stránkách čítá přes 32 tisíc fanoušků.

⁹⁸ HEJDÁNEK, Ladislav, ŠIMSA, Martin, ed. *Relativismus a (post)pravda v demokracii: se třemi studii Ladislava Hejdánka*. Ústí n. Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí n. Labem, 2018. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis philosophicae. ISBN 978-80-7561-109-3., str. 19

Existují však i sofistikovanější formy kyber-nacionalismu, které jsou rozšířené především v Číně, Japonsku a Rusku. Jejich cíli bývají například ovlivňování voleb, špionáž či ofenzivní akce proti jiným zemím, které provádějí prostřednictvím hackerských útoků.⁹⁹

Konkrétní hackerský útok¹⁰⁰ byl například událost roku 1998, kdy Čínští hackeři napadli indonéské webové stránky jako reakci na proti-čínské protesty a násilí. Tento útok byl prvním velkým vlasteneckým hackerským útokem a položil tak základy pro dnešní vlastenecky motivované hackerské organizace.¹⁰¹

⁹⁹ *Cyber-nationalism*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cyber-nationalism>

¹⁰⁰ Hackerský útok je forma internetové kriminality

¹⁰¹ HANG, Ryan. *Freedom for Authoritarianism: Patriotic Hackers and Chinese Nationalism*. Yale Review of International Studies (YRIS) [online]. 10/2014 [cit. 1.12.2019]. Dostupné z: <http://yris.yira.org/essays/1447>

6 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo charakterizovat pojmy národ a nacionalismus a shrnout jejich historický vývoj v průběhu 19., 20. a 21. století a pokusit se tak podat ucelený pohled na fenomén nacionalismu, což se mi, myslím si, podařilo.

V první kapitole jsem definoval pojmy, které velmi úzce souvisí s hlavním tématem mé práce: stát, národ, etnicita, kultura, vlastenectví, rasismus, xenofobie a šovinismus. Pomocí těchto úzce souvisejících termínů jsem zasadil problematiku nacionalismu do širšího kontextu a umožnil tak čtenáři pochopit, z jakých úhlů pohledu je nutno na nacionalismus pohlížet.

Druhá kapitola byla věnována jednomu z předních teoretiků problematiky nacionalismu – Arnoštovi Gellnerovi. Nejdříve jsem krátce popsal autorův život, který dle mého názoru, od malička měl určité předpoklady či tendenci ke zkoumání nacionalismu tíhnout. Dále jsem se pomocí jeho děl snažil definovat samotný pojem nacionalismus, jeho historický vývoj a stádia přeměn, které ho v průběhu dějin formovaly.

Předposlední kapitola dala rovněž prostor celosvětově uznávanému klasikovi zabývajícímu se nacionalismem – Benedictovi Andersonovi. Začátek kapitoly se taktéž věnoval popisu jeho života, ve kterém vidím především v jeho dětství značné podobnosti s životem Arnošta Gellnera. Dále jsem za pomocí jeho díla doplňoval předchozí kapitolu o pohled na historický vývoj a faktory, které ovlivňovaly vznik a podobu nacionalismu.

Čtvrtou a zároveň poslední kapitolu jsem věnoval současnému stavu pojmů národ a nacionalismus. Přidal jsem aktuální stav nacionalistických skupin jednak v České republice, ale i ze zahraničí – z Velké Británie, jež sem krátce doplnil o vlastní zkušenost z Anglie. Dále jsem se věnoval poměrně novému termínu post-pravda a za pomocí aktuálního tématu Brexit jsem tento pojem spojil s problematikou nacionalismu a společně s dalším novým pojmem kyber-nacionalismus jsem se snažil upozornit na nebezpečí sdělovacích médií a internetu v souvislosti s nacionalismem.

Pojem nacionalismus si v historii posledních dvou století prošel několika sémantickými podobami. Termín sám o sobě pro většinu autorů znamenal

ideologii shodného a jednotného státu, diferenciaci výkladu jsem však při sledování vývoje debaty spatřoval v příčinách vzniku a následných důsledcích nacionalismu. Ve své práci jsem vycházel především z interpretací Arnošta Gellnera a Benedicta Andersona, ať už se přikloním k jakémukoli výkladu, existenci a potencionální nebezpečí, které nacionalismus **může** představovat pro dnešní společnost tím nezměním. Jednota a soudržnost, kterou nacionalismus představuje a usiluje o ně, plyne z mnoha důvodů. Jak je v práci zmíněno, většina z nich vznikala postupným historickým a kulturním vlivem dějin. Ideologie nacionalismu bývá spojována s rasismem, xenofobií či jinými podobně orientovanými sociálně-patologickými jevy. Spojitosti však mají kořeny ve fundamentech názorů, jakými mohou být nenávisť či láska. Nenávisť myslím odpor k jiným etnickým skupinám a láskou – pýchu na svůj národ, společnou kulturu, jazyk či dějiny. Tyto aspekty zastřešují každého obyvatele a občas však vzniká až bezmezná náklonnost ke svému státu.

Závěrem bych rád zmínil vlastní stanovisko ohledně fenoménu nacionalismu. Jsem velice pyšný na to, že jsem Čech, historických faktů a zejména nepřízní, kterými si náš národ v historii prošel, bylo opravdu hodně. Náš malý národ v srdci Evropy to však stejně nezastavilo, a i když nemáme na politickém bojišti světa největší slovo, je Česká republika z hlediska vědeckých objevů či sportovních výkonů respektovaným státem. Důležité je dle mého názoru nenechat si pýchu přerůst přes hlavu a ztratit se tak v ideologiích elitářství a nadřazenosti. Vyhraněnost nacionalismu oproti jiným národnostem proto odsuzuji a myslím si, že ve světě 21. století již nemá místo. Svojí práci bych zakončil citátem francouzského spisovatele:

„Nacionalismus je také náboženství. Je to vejce, z něhož se líhnou války.“¹⁰²

¹⁰² Guy De Maupassant

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDERSON, Benedict R. O'G. *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. Limes (Karolinum), s. 274. ISBN 978-80-246-1490-8.

BAAR, Vladimír. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002. Universum (Ostravská univerzita), s. 416. ISBN 80-86101-66-5.

ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada), s. 312. ISBN 978-80-247-5414-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 352. ISBN 978-80-7419-053-7.

GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003., s. 133. ISBN 80-7325-023-3.

GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal), s. 158. ISBN 80-900892-9-1.

HEJDÁNEK, Ladislav, ŠIMSA, Martin, ed. *Relativismus a (post)pravda v demokracii: se třemi studii Ladislava Hejdánka*. Ústí n. Labem: Filozofická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí n. Labem, 2018. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis philosophicae., s. 374. ISBN 978-80-7561-109-3.

HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 451. ISBN 80-86429-20-2.

Hroch, Miroslav, Nevítaná identita – nacionalismus jako odkaz komunismu? Hroch, Miroslav. In: Mezinárodní vztahy Praha: Ústav mezinárodních vztahů 32, č. 4, (1997,)

HROCH, Miroslav. *Na prahu národní existence: touha a skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus., s. 275. ISBN 80-204-0809-6.

MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009., s. 303 ISBN 978-80-7204-560-0.

NATHANSON, Stephen. *Patriotism, morality, and peace*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, c1993. Studies in social & political philosophy., s. 220 ISBN 0-8476-7799-0.

Ottův slovník naučný. Dvanáctý díl. Praha: J. Otto, 1897.

STÖCKELOVÁ, Tereza, Marcela LINKOVÁ a Dagmar LORENZ-MEYER. *Akademické poznávání, vykazování a podnikání: etnografie měnící se české vědy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 160 ISBN 978-80-7419-003-2.

8 SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

„Post-pravdivý“ slovem roku: Na faktech nesejde, vítězí emoce – Česká televize. [online]. [cit. 24.11.2019]. Dostupné

z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1957973-post-pravdivy-slovem-roku-na-faktech-nesejde-vitezi-emoce>

Benedict Anderson (Author of Imagined Communities). Goodreads | [online]. [cit. 12.11.2019]. Dostupné

z: https://www.goodreads.com/author/show/5847920.Benedict_Anderson

Benedict Anderson The Nation as Imagined Community.

In: Nationalismproject.org [online]. [cit. 14.11.2019]. Dostupné z:

<http://www.nationalismproject.org/what/anderson.htm>

Benedict Anderson. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 12.11.2019]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Benedict_Anderson

BERAN, Vojtěch. 42 „vlasteneckých“ a nacionalistických skupin v Česku [online]. 13.11.2016 [cit. 17.11.2019]. Dostupné z:

<https://echo24.cz/a/in5pD/42-vlasteneckych-a-nacionalisticky-skupin-v-cesku>

Cambridge Analytica se podílela na kampani pro brexit. Dokazovat to mají e-maily - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright ©. 30.7.2019 [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/cambridge-analytica-se-podilela-na-kampani-pro-brexit-dokazu/r~61b37eeeb2f311e98aa4ac1f6b220ee8/>

Cyber-nationalism. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cyber-nationalism>

Dělba moci. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 7.11.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Blba_moci

Gellner Ernest (Arnošt) – Sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 6.11.2019] Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Gellner_Ernest_\(Arno%C5%A1t\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Gellner_Ernest_(Arno%C5%A1t))

GRUBER, Stephan. *The World of Habsburgs*. In: Habsburger [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://www.habsburger.net/en/stories/tu-felix-austria-nube>

HANG, Ryan. *Freedom for Authoritarianism: Patriotic Hackers and Chinese Nationalism*. Yale Review of International Studies (YRIS) [online]. 10/2014 [cit. 1.12.2019]. Dostupné z: <http://yris.yira.org/essays/1447>

How Many Countries Are There in the World in 2019?. Stratfor: The World's Leading Geopolitical Intelligence Platform [online]. [cit. 16.11.2019]. Dostupné z: <https://worldview.stratfor.com/article/how-many-countries-are-there-world-2019>

MACFARLANE, Alan. *ERNEST GELLNER: 1925-1995*. Royal Anthropological Institute [online]. 11/1996 [cit. 6.11.2019]. Dostupné z: <https://www.therai.org.uk/archives-and-manuscripts/obituaries/ernest-gellner>

Montevidejská konvence. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 1.11.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Montevidejsk%C3%A1_konvence

MUNRO, André. *Benedict Anderson: IRISH POLITICAL SCIENTIST*. In: Encyclopaedia Britannica [online]. 3.6.2013 [cit. 12.11.2019]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Benedict-Anderson>

Nacionalismus ČR [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://nacionalismus-cr.estranky.cz/clanky/nacionalismus/>

Nacionalismus ČR [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: <https://nacionalismus-cr.estranky.cz/clanky/o-mistnosti/>

Nacionalistické strany v Česku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 17.11.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Nacionalistick%C3%A9_strany_v_%C4%8Cesku

Nacionalizmus-nacionalismus. In: *Slovník-cizích-slov.abz.cz* [online]. [cit. 6.11.2019]. Dostupné z: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/nacionalizmus-nacionalismus>

Patriotismus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 4.11.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Patriotismus>

RÁKOSNÍK, Jakub. *Anderson, Benedict Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu 2*. In: *ILiteratura.cz* [online]. 3.4. 2009 [cit. 14.11.2019]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/24131/anderson-benedict-predstavy-spolecenstvi-uvahy-o-puvodu-a-sireni-nacionalismu-2>

Scottish independence: Yes vote climbs to 49% | YouGov. [online]. [cit. 20.11.2019]. Dostupné z: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2019/04/27/scottish-independence-yes-vote-climbs-49>

SNP victory in European Elections: what you need to know — *Scottish National Party*. [online]. [cit. 20.11.2019] Dostupné z: <https://www.snp.org/snp-victory-in-european-elections/>

Stát. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 1.11.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1t>

Stát. Sociologická encyklopedie [online]. [cit. 1.11.2019]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1t_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/St%C3%A1t_(MSgS))

Support for Welsh independence soars in new poll by YouGov for Plaid Cymru – Wales Online. [online]. [cit. 20.11.2019]. Dostupné z: <https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/support-welsh-independence-soars-new-16911177>

Šovinismus-šovinismus. Slovník-cizích-slov.abz.cz [online]. [cit. 5.11.2019]. Dostupné z: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/sovinismus-sovinismus>

Word of the Year 2016 is... | Oxford Dictionaries. Oxford Dictionaries | [online]. [cit. 24.11.2019]. Dostupné z: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>

Xenophobia | Definition of Xenophobia by Merriam-Webster. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary [online]. [cit. 5.11.2019]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/xenophobia#note-1>